O‘ZBEKISTONDA MAXSUS VA INKLYUZIV TA’LIM TIZIMINI MODERNIZATSIYALASH:” INNOVATSION STRATEGIYALAR, ISTIQBOLLI RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI VA MILLIY TAJRIBA”

Idiyeva Dilbar

Logopediya yo‘nalishi 201- guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda maxsus va inklyuziv ta’lim tizimini modernizatsiyalashning dolzarb masalalari, innovatsion strategiyalar, istiqbolli rivojlanish yo‘nalishlari hamda milliy tajribaning zamonaviy transformatsiyasi tahlil qilinadi. Ta’limda raqamli texnologiyalarni joriy etish, adaptiv pedagogik yondashuvlar, maxsus pedagogik xizmatlarni takomillashtirish, erta diagnostika va korreksion yordamni kuchaytirish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, inklyuziv ta’limning ijtimoiy-pedagogik, psixologik va metodik asoslari yoritilib, uni rivojlantirishning innovatsion modellari tavsiflanadi.

Kalit so‘zlar: maxsus ta’lim, inklyuziv ta’lim, modernizatsiya, innovatsion strategiyalar, korreksion pedagogika, logopediya, adaptiv ta’lim, transformativ model.

Bugungi kunda dunyo ta’lim tizimida kechayotgan tub islohotlar barcha bolalar uchun sifatli va teng imkoniyatli ta’limni ta’minlash zaruratini ilgari surmoqda. Ayniqsa, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotida faol ishtirok etishi uchun sharoit yaratish masalasi xalqaro hamjamiyat e’tiboridagi muhim yo‘nalishlardan biridir. Shu nuqtayi nazardan O‘zbekistonda maxsus va inklyuziv ta’lim tizimini modernizatsiyalash bugungi ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Maxsus ta’lim tarixan rivojlanishida turli nuqsonlari bo‘lgan bolalarni alohida muassasalarda o‘qitishga yo‘naltirilgan bo‘lsa, zamonaviy inklyuziv yondashuv barcha bolalarni yagona ta’lim makonida o‘qitish g‘oyasiga asoslanadi. Bu esa nafaqat o‘quv dasturlarini, balki butun ta’lim tizimi, pedagogik metodlar, infratuzilma va boshqaruv mexanizmlarini yangilashni talab qiladi. Shu ma’noda

modernizatsiya oddiy islohot emas, balki tizimli transformatsion jarayon hisoblanadi.

O‘zbekistonda maxsus va inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar mazkur sohaning yangi bosqichga ko‘tarilayotganini ko‘rsatadi. Ta’limning insonparvarlik tamoyillariga asoslanishi, har bir bolaning huquq va manfaatlarini e’tirof etish, teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish zamonaviy ta’lim siyosatining asosiy tamoyiliga aylanmoqda.

Maxsus va inklyuziv ta’limni modernizatsiyalash, avvalo, ta’lim mazmunini yangilash bilan bog‘liq. Zamonaviy yondashuvlarda ta’lim natijaga yo‘naltirilgan, kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan model asosida tashkil etilmoqda. Bu esa alohida ehtiyojli bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda moslashtirilgan o‘quv dasturlarini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Innovatsion strategiyalar orasida adaptiv pedagogik texnologiyalar alohida o‘rin tutadi. Adaptiv texnologiyalar o‘quv materiallarini bolaning ehtiyojlari, imkoniyatlari va rivojlanish darajasiga moslashtirish imkonini beradi. Ayniqsa logopedik mashg‘ulotlarda interaktiv metodlar, multimediya vositalari, nutqni rivojlantiruvchi elektron dasturlar, vizual va sensor texnologiyalar samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda maxsus va inklyuziv ta’limni modernizatsiyalashda raqamli transformatsiya muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar asosida masofaviy korreksion mashg‘ulotlar, elektron diagnostika, sun’iy intellekt asosidagi rivojlantiruvchi dasturlar, assistiv vositalar va virtual ta’lim resurslari joriy etilmoqda. Bu esa maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta’lim sifati va qulayligini oshirishga xizmat qiladi.

Assistiv texnologiyalar ayniqsa istiqbolli yo‘nalish sifatida e’tirof etiladi. Nutq sintezatorlari, eshitish apparatlari bilan integratsiyalashgan o‘quv vositalari, Brayl asosidagi elektron qurilmalar, kommunikativ kartalar, sensorli ilovalar ta’lim jarayonini individuallashtirish imkonini bermoqda.

Maxsus va inklyuziv ta’limni modernizatsiyalashning muhim strategiyalaridan biri individual ta’lim trayektoriyalarini joriy etishdir. Bu yondashuv har bir o‘quvchi uchun individual rivojlanish dasturi tuzish, pedagogik kuzatuv, monitoring va korreksion yordamni tizimli tashkil etishni nazarda tutadi. Individual yondashuv bolaning kuchli tomonlariga tayanib rivojlanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy modernizatsiya jarayonida multidisiplinar yondashuv alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki alohida ta’lim ehtiyojiga ega bolalar bilan ishlash faqat bitta mutaxassis faoliyati bilan chegaralanmaydi. Logoped, defektolog, psixolog, shifokor, pedagog va ota-onalar hamkorligi asosida kompleks yondashuv tashkil etilgandagina yuqori natijaga erishiladi.

O‘zbekistonda maxsus va inklyuziv ta’limni rivojlantirishda erta diagnostika va erta aralashuv tizimi muhim istiqbolli yo‘nalishlardan biridir. Erta aniqlangan rivojlanishdagi muammolarni o‘z vaqtida korreksiyalash keyingi bosqichlarda ijtimoiy moslashuv va ta’lim samaradorligini oshiradi. Shu sababli maktabgacha ta’lim bosqichida erta pedagogik va logopedik yordam tizimini kengaytirish dolzarbdir.

Ta’lim tizimini modernizatsiyalashda pedagog kadrlarni tayyorlash masalasi ham alohida e’tiborni talab qiladi. Zamonaviy pedagog nafaqat o‘z fanini biluvchi mutaxassis, balki inklyuziv kompetensiyaga ega bo‘lgan innovator bo‘lishi kerak. U differensial yondashuvni qo‘llay olishi, korreksion metodlarni bilishi, moslashtirilgan ta’lim muhitini tashkil eta olishi lozim.

Shu ma’noda oliy ta’limda maxsus pedagogika, logopediya, inkluziv metodika bo‘yicha amaliy yo‘naltirilgan tayyorgarlikni kuchaytirish modernizatsiyaning muhim tarkibiy qismidir. Pedagoglarning qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimini zamon talablariga mos yangilash ham muhim vazifalardan hisoblanadi.

Istiqbolli rivojlanish yo‘nalishlaridan yana biri “aqlli inklyuziv maktab” modelini shakllantirishdir. Ushbu model raqamli boshqaruv, moslashuvchan ta’lim muhiti, individual monitoring, assistiv texnologiyalar va innovatsion metodikalarni

birlashtiruvchi tizim sifatida qaraladi. Bunday maktab modeli kelajak ta’limining innovatsion platformasi bo‘lishi mumkin.

Milliy tajriba nuqtayi nazaridan O‘zbekiston inklyuziv ta’limni rivojlantirishda o‘ziga xos yondashuvlarni shakllantirmoqda. Ayniqsa mahalla, oila va ta’lim muassasasi hamkorligiga tayangan ijtimoiy-pedagogik model milliy tajribaning muhim xususiyati hisoblanadi. Bu yondashuvda bolani rivojlantirish faqat maktab vazifasi emas, balki butun jamiyatning hamkorlikdagi vazifasi sifatida qaraladi.

Milliy tajribada bag‘rikenglik, mehr-oqibat, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash kabi qadriyatlar inklyuziv madaniyat shakllanishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Bu esa inklyuziv ta’limni nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida ko‘rishga imkon beradi.

Shu bilan birga, sohada ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda maxsus pedagoglar yetishmasligi, metodik resurslar cheklanganligi, moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, inklyuziv madaniyatning barcha darajalarda to‘liq shakllanmaganligi kuzatiladi. Bu muammolarni bartaraf etishda innovatsion boshqaruv mexanizmlari, hududiy resurs markazlari, raqamli metodik platformalar va ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kuchaytirish muhimdir.

Kelgusida maxsus va inklyuziv ta’limni modernizatsiyalash sun’iy intellekt, neyropedagogika, raqamli diagnostika, virtual reallik asosidagi rivojlantiruvchi texnologiyalar kabi yangi innovatsion yo‘nalishlar bilan boyitilishi mumkin. Bu esa korreksion pedagogikani yangi bosqichga olib chiqadi.

Ayniqsa logopediya, defektologiya va maxsus pedagogika sohalarida innovatsion texnologiyalar integratsiyasi katta istiqbolga ega. Nutq buzilishlarini korreksiyalashda raqamli logopedik platformalar, individual nutq monitoringi, adaptiv mashqlar tizimi kelajak amaliyotining muhim qismi bo‘lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda maxsus va inklyuziv ta’lim tizimini modernizatsiyalash ko‘p qirrali, uzluksiz va strategik jarayon bo‘lib, u innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va milliy tajriba uyg‘unligida rivojlanmoqda. Ushbu modernizatsiya nafaqat ta’lim sifatini oshirish, balki har bir

bolaning ijtimoiy integratsiyasi, shaxs sifatida kamol topishi va jamiyatda munosib o‘rin egallashiga xizmat qiladi. Kelgusida bu yo‘nalishda ilmiy yondashuv, innovatsion tajriba va milliy model asosida izchil rivojlanish Yangi O‘zbekiston ta’lim taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1.O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2020.

2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining inklyuziv ta’limni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. Toshkent.

3.O‘zbekiston Respublikasi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”. Toshkent, 2022.

4.“Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga inklyuziv ta’lim tizimini joriy etish konsepsiyasi”. Toshkent.

5.“Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari”. Toshkent.

6.Maxsus pedagogika asoslari. Oliy ta’lim muassasalari uchun darslik. Toshkent: O‘qituvchi.

7.Logopediya. Pedagogika oliygohlari uchun o‘quv qo‘llanma. Toshkent.

8.Korreksion pedagogika va maxsus metodika asoslari. Toshkent.

9.Surdopedagogika, tiflopedagogika va oligofrenopedagogika bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalar. Toshkent.